

Міра науковості гіпотез походження мови (на матеріалі східних мов)

Б.А. Рудий

науковий співробітник Лінгвістичного музею КНУ ім. Т. Шевченка
Збірка тез міжнародної наукової конференції "XIII Сходознавчі читання А. Кримського" 22–
23.10.2009 р. – С. 79-81

Стаття робить спробу розв'язати три актуальні питання: 1) з'ясувати міру науковості гіпотез появи людської мови; 2) вказати на необхідність частіше повідомляти про цю міру під час розгляду цих гіпотез в академічних колах чи на сторінках посібників; 3) показати обмеженість сучасної наукової методології на матеріалі східних мов.

1. Протягом ста років (1866-1965) полеміка про походження мови була заборонена Паризьким лінгвістичним товариством, бо це питання вважалось ненауковим, але потім у Франції та скрізь гіпотези про походження мови стали прийматися як цілком наукові. У чому причина таких історичних поворотів, та який з протилежних підходів є слухним?

У статті показується, що обидва протилежні підходи до походження мови мають своє раціональне зерно, й що найкращим, найбільш виваженим підходом є зазначення міри науковості конкретної гіпотези виникнення мови.

Питання про джерела та механізм появи і розвитку людської мови відноситься до питань походження світу – походження неживого Всесвіту, геологічних формувань, біологічного життя, видів організмів, людської мови, людського духовного життя тощо. Але виявляється, що до питань походження світу (особливо це стосується першого моменту) незастосовні усі 6 основних вимог найбільш поширеної зараз наукової методології – можливість прямих спостережень, можливість лабораторних експериментів, можливість чітких теоретичних передбачень, спростовуваність, контрольованість усіх основних змінних, повторюваність експериментальних результатів, – що означає, що усі наукові гіпотези походження світу є одночасно якоюсь мірою науковими, й ненауковими.

Важливо лише встановити цю міру. Міра науковості мовно-генетичної гіпотези залежить від дистанції від сучасності: вона знижується при наближенні розгляду до першого моменту, моменту появи мови (мовних ділянок мозку та першої потужної знакової системи), та зростає при наближенні розгляду до сучасного стану. Але з винятками. Про все це детальніше йдеться у статті.

2. Важливо не лише встановити міру науковості конкретної гіпотези генезису мови, але й зазначати і підкреслювати цю міру під час їх розгляду в академічних колах чи на сторінках посібників. У такий спосіб вдасться виправити сучасний хибний стан, коли, наприклад, у шкільних підручниках *напівнаукові* гіпотези появи мови подаються як *повністю* наукові, тобто без зазначення міри їхньої науковості, без повідомлення учням, що ці теорії не можна ані суворо довести, ані суворо спростувати, й що їм можна довіряти не більш, ніж даним міфічних, релігійних чи будь-яких інших джерел. Цей хибний

стан призводить до того, що дитина отримує недостовірну інформацію, неякісну освіту, деформується її світогляд, ушкоджується її духовне здоров'я тощо.

3. Згідно другої теореми Геделя про неповноту, у всякій досить багатій несуперечливій теорії першого порядку твердження про її несуперечність не виводиться з неї самої; тобто, неможливо довести справедливості вихідних аксіом будь-якої системи пізнання світу, – у т.ч. й сучасної науки. Однією з таких аксіом системи „наука” є принцип натуралізму або твердження про неможливість існування паралельного чи вищого світу та його причетності до подій у нашому світі. Це є штучним обмеженням, введеним з метою підвищення ефективності системи шляхом звуження кола її предметів розгляду і кола пояснень. Платою за штучне обмеження є теоретична можливість апріорного виключення правильного пояснення причин певного явища.

На матеріалі східних мов можна показати, що є чимало ознак того, що саме це має місце у питанні походження мови. Так, відомо про факт спрощення, а не ускладнення граматики східних мов протягом усієї писемної історії: найдавніші з них – давньоєврейська, фінікійська, давньосирійська, давньоперська, санскрит – є набагато складнішими від будь-якої із сучасних східних мов. Також, відомо про факт одночасної єдності та розділеності усіх мов – однаковість мовних здатностей у всіх людей (абсолютні мовні універсалиї), але неоднаковість конкретних людських мов з одночасною неможливістю звести (реконструювати) усі східні мови до єдиної прамови. Ці та кілька інших суттєвих фактів (серед яких: відсутність прикладів підвищення організації мозку внаслідок мутацій чи природного добору; факт однаковості потенціалу усіх мов; низька результативність спроб розвинути мовні здатності у тварин; моделювання мутаційного механізму; відсутність місцевості, наповненої великою кількістю решток тварин-перехідних форм між мавпоподібними істотами та людьми; тощо) суперечать принципу натуралізму, але добре вкладаються в деякі ненатуралістичні гіпотези (насамперед, біблійний сценарій походження мови від вищого розуму з наступним надприроднім „вавилонським” розділенням мови). Ці ненатуралістичні гіпотези є так само напівнауковими, як і натуралістичні, але вони значно краще й повніше відповідають матеріальним фактам, є правдоподібнішими.